

ГЛАСНИК

Етнографског
института
САНУ

LXX/1
Београд 2022

ГЛАСНИК ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА САНУ LXX (1)
BULLETIN OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA LXX (1)

Београд 2022

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA
BULLETIN
OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY
LXX
No. 1

Chief Editor: Prof. Dragana Radojičić, PhD (Institute of Ethnography SASA)

Editor: Sanja Zlatanović, PhD (Institute of Ethnography SASA)

International editorial board: Milica Bakić-Hayden, PhD (University of Pittsburgh), Ana Dragojlović, PhD (University of Melbourne), prof. Kjell Magnusson, PhD (University of Uppsala), prof. Marina Martynova, PhD (Institute of Ethnology and Anthropology, Russian Academy of Sciences, Moscow), prof. Elena Marushiakova, PhD (University of St. Andrews), Marek Mikuš, PhD (Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle), Ivanka Petrova, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia), Vesna Petreska, PhD ("Marko Cepenkov" Institute of Folklore, Skopje), Tatiana Podolinska, PhD (Institute of Ethnology and Social Anthropology, Slovak Academy of Sciences, Bratislava), Ines Prica, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Ingrid Slavec Gradišnik, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana), Andja Srđić Srebro, PhD (University of Bordeaux).

Editorial board: Branko Banović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Gordana Blagojević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Ivan Đorđević, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ildiko Erdei, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade), corresponding member of SASA Jelena Jovanović, PhD (Institute of Musicology SASA), Aleksandra Pavićević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Srđan Radović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Lada Stevanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), academician Gojko Subotić, PhD (Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade).

Advisory board: Čarna Brković, PhD (University in Goettingen), Jelena Đorđević, PhD (Faculty of Political Sciences, Belgrade, retired professor), prof. Maja Godina Golija, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana), Renata Jambrešić Kirin, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Miroslava Lukić Krstanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Mladena Prelič, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ljupčo Risteski, PhD (Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Skopje), prof. Lidija Vujačić, PhD (Faculty of Philosophy, Nikšić), prof. Bojan Žikić, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade).

Secretary: Sonja Radivojević (Institute of Ethnography SASA)

BELGRADE 2022

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
ГЛАСНИК
ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА
LXX
свеска 1

Главни и одговорни уредник: Проф. др Драгана Радојичић (Етнографски институт САНУ)

Уредник: Др Сања Златановић (Етнографски институт САНУ)

Међународни уређивачки одбор: Др Милица Бакић-Хејден (Универзитет у Питсбургу), др Ана Драгојловић (Универзитет у Мелбурну), проф. др Шел Магнусон (Универзитет у Упсали), проф. др Марина Мартинова (Институт за етнологију и антропологију, Руска академија наука, Москва), проф. др Елена Марушиакова (Универзитет Сент Ендријус), др Марек Микуш (Макс Планк Институт за социјалну антропологију, Хале), др Иванка Петрова (Институт за етнологију и фолклористику са Етнографским музејем, Бугарска академија наука, Софија), др Весна Петреска (Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Скопље), др Татиана Подолинска (Институт за етнологију и социјалну антропологију, Словачка академија наука, Братислава), др Инес Прица (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Ингрид Славец Градишник (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана), др Анђа Срдић Сребро (Универзитет Бордо Монтењ).

Уређивачки одбор: Др Бранко Бановић (Етнографски институт САНУ), др Гордана Благојевић (Етнографски институт САНУ), др Иван Ђорђевић (Етнографски институт САНУ), проф. др Илдико Ердеи (Филозофски факултет у Београду), дописни члан САНУ Јелена Јовановић (Музиколошки институт САНУ), др Александра Павићевић (Етнографски институт САНУ), др Срђан Радовић (Етнографски институт САНУ), др Лада Стевановић (Етнографски институт САНУ), академик Гојко Суботић (Српска академија наука и уметности, Београд).

Издавачки савет: Др Чарна Брковић (Универзитет у Готингену), др Јелена Ђорђевић (Факултет политичких наука, Београд, професор у пензији), проф. др Маја Година Голија (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана), др Рената Јамбрешић Кирин (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Мирослава Лукић Крстановић (Етнографски институт САНУ), др Младена Прелић (Етнографски институт САНУ), проф. др Љупчо Ристески (Природно-математички факултет, Скопље), проф. др Лидија Вујачић (Филозофски факултет у Никшићу), проф. др Бојан Жикић (Филозофски факултет у Београду).

Секретар уредништва: Соња Радивојевић (Етнографски институт САНУ)

Издавач

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011 2636 804
e-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Мрежна страница часописа: www.ei.sanu.ac.rs

Publisher

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA
Knez Mihailova 36/IV, Belgrade, phone: 011 2636 804
e-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Journal's web page: www.ei.sanu.ac.rs

Лектура

Александра Спасић и Ивана Башић

Превод

Аутори текстова

Дизајн корица

Александар Спасић (ментор доц. мр Оливера Оливера Батајић Сретеновић)
Факултет примењених уметности, Београд

Техничка подршка

Зоран Перовић

Штампа

Академска издања, Београд

Тираж

300 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
Printing of the journal was funded by the Ministry of Education, Science and Technological
Development of the Republic of Serbia

Гласник Етнографског института САНУ излази три пута годишње и доступан је и индексиран у базама: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), SCIndeks (Српски цитатни индекс), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central and Eastern European Library).

The Bulletin of the Institute of Ethnography SASA is issued three times a year and can be accessed in: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), SCIndeks (Srpski citatni indeks), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central and Eastern European Library).

САДРЖАЈ CONTENTS

НАУЧНИ РАДОВИ SCIENTIFIC PAPERS

ТЕМА БРОЈА **Одевни наративи**
ур. Милина Ивановић Баришић
TOPIC OF THE ISSUE **Clothing Narratives**
ed. Milina Ivanović Barišić

- 13–18** *Милина Ивановић Баришић*
Одевни наративи – увод у темат
- 19–52** *Mirjana Prošić-Dvornić*
“Twice is Nice”: Secondhand Clothing in Today’s Global World
Мирјана Прошић-Дворнић
“Twice is Nice”: половна одећа у данашњем глобалном свету
- 53–76** *Бојана Богдановић*
Модна продукција Sirogojno Style: прилагођавање наратива о прошлости контексту савремене моде
Војана Bogdanović
The fashion Production Sirogojno Style: Adaptation of the Narrative about the Past to the Context of Contemporary Fashion
- 77–100** *Биљана Анђелковић*
Одевање верника на литургији: пример Српске православне цркве
Biljana Anđelković
Dressing at the Liturgy: the Example of the Serbian Orthodox Church
- 101–126** *Катарина Радисављевић*
Чурушка мода 1907–1937. године или извештај једног музејског инсајдера
Katarina Radisavljević
Churug Fashion 1907–1937 or a Report of a Museum Insider
- 127–148** *Марко Стојановић*
Музеализацијом маскирног одела до новог одевног наратива
Marko Stojanović
By Musealizing the Camouflage Suit to a New Clothing Narrative

- 149–177 *Нина Аксић, Хасна Зиљкић*
Женска одевна пракса током XX века у Новом Пазару и околини
Nina Aksić, Hasna Ziljkić
Women's Clothing Practice during the XX Century in Novi Pazar and Environment
- 179–194 *Ана Савић-Грујић*
Лексема *кошуља* у говорима призренско-тимочке дијалекатске области
Ana Savić-Grujić
The Lexeme *košulja* in the Speech of the Prizren-Timok Dialect Area

VARIA

- 197–221 *Марина Мандић*
Немртви нови свет: окружење апокалипсе и друштвени односи услед епидемије зомбија
Marina Mandić
The Undead New World: Zombie Epidemics' Apocalyptic Surroundings and Social Relations
- 223–247 *Катарина Лончаревић, Марко Симендић*
**Од „бриљантне студије” до „побуне против сопствене природе”:
„Други пол” у америчким научним часописима 1950-их**
Katarina Lončarević, Marko Simendić
**From “Brilliant Study” To “One Woman’s Outcry against Her Nature”:
“The Second Sex” in the 1950s American Scientific Journals**
- 249–264 *Предраг Мутавџић, Мерима Кријеџи*
Лексема *bukë* („хлеб”) сагледана кроз призму албанске фразеологије и културе (с освртом на српску)
Predrag Mutavdžić, Merima Krijezi
The Lexeme *bukë* (‘Bread’) Observed through the Prism of Albanian Phraseology and Culture (with Reference to Serbian)
- 265–287 *Александра Булатовић, Немања Јовановић*
Шта је у имену: дефиниција организованог криминала
Aleksandra Bulatović, Nemanja Jovanović
What’s In a Name: Definition of Organised Crime

ПРИКАЗИ
REVIEWS

- 291–294** *Драгана Радојичић*
Љубав – непризнати творац култура и традиција. Ивана Башић,
Љубавне нити. Концепти љубави у европској и српској култури
- 295–297** *Сања Златановић*
Gordana Gorunović, *Ogledi iz etnografije i antropologije književnosti*
- 299–301** *Ивана Башић*
Милеса Стефановић Бановић. Знано буди.
Записи у српским рукописима Сентандрејске збирке

IN MEMORIAM

- 305–309** *Јагранка Ђорђевић Црнобрња*
Др Александар Крел (1968–2021)

МИЛИНА ИВАНОВИЋ БАРИШИЋ

Етнографски институт САНУ, Београд

milina.barisic@ei.sanu.ac.rs

Одевни наративи – увод у темат

Истраживање одевних прича има подужу традицију у српској етнологији (и антропологији). У музејским установама у Србији прича о одевању / народним ношњама дуго је времена била једна од најдоминантнијих. Иако је приметно да се нова генерација етнолога / антрополога значајно удаљила од одевних наратива, чини се да ова прича ипак није до краја испричана и да има смисла враћати јој се и посматрати је у складу са временом и досезима истраживачких знања у актуелном тренутку. Прича Етнографског института о одевању започета је његовим оснивањем 1947. године и трајала је до осамдесетих година прошлог века када интересовање за ову тему бива заостављено, да би се спорадично јављало у деценијама 21. века. Поновно појављивање одевних прича у институтским издањима чини се ипак недовољним с обзиром на „пређени пут“ индивидуалног и колективног одевног изгледа у протеклих седам деценија – од окончања Другог светског рата и уласка друштва у турбулентне процесе свеукупног развоја, не само у Србији и региону, већ и у ширим светским оквирима. Иако је до сада о одећи објављен приличан број радова сматрам да се истраживање и праћење промена у одевним наративима не може сматрати завршеним и заокруженим у тематском смислу. Стога се теми треба поново враћати, с обзиром на могућности и ширину употребе одеће у различитим временским околностима и друштвеним контекстима.

Изазов за проучавања одевања, па самим тим и одевних наратива, лежи пре свега у његовој комплексности, као и у могућности да се овим наративима представе различите традиције и контексти њиховог настајања, трајања и нестајања. Свакако треба имати на уму да појам одевања не подразумева само одевне комаде израђене од

материјала различитог сировинског састава и орнаментике већ је за одећу битна и њена употребна вредност. Одевни изглед је од давнина био, а у великој мери је то и данас, али на другачији начин, један од битних маркера појединца/заједнице, којим се други информишу о естетским схватањима, материјалним приходима, правилима у заједници, националној и верској припадности, што и јесте било у основи стручних и научних стварања одевних наратива у претходећем вишедеценијском раду стручњака – етнолога/антрополога.

Битно је истаћи да у последњих неколико деценија у жижу интересовања доспева људско тело, па у складу с тим почиње да се мења и однос модних стручњака према одевном наративу. За етнолошко/антрополошку струку од значаја је и то што су се од педесетих година прошлог века значајно изменили друштвени, економски, социјални и културни услови стварања, а свакако не треба заборавити и медијски утицај, који је добијао на интезитету како се 20. век ближио свом крају а што је, све заједно, утицало (или ипак није!?) и на обликовање одевних прича. С обзиром на догађаје и промене у времену од Другог светског рата до данас, некадашњи однос према посматрању и преношењу одевних прича морао се значајно кориговати – нарочито код музејских стручњака, пошто су они превасходно сакупљачи и чувари предмета. Током деценија друге половине 20. века, предмет њиховог истраживања – народне ношње, изворно је све више нестајао, тако да се на терену врло често сретала сачувана у деловима, а све ређе очувана у целости – у потпуном негдашњем изгледу. У том смислу, стоји констатација да са протоком времена сећања бледе, па истраживачу на терену није сваки пут било лако да састави комплетну одевну причу уже/шире заједнице. У садашњим условима негдашња одећа / народна ношња се среће углавном сачувана у деловима и код припадника најстаријих генерација – капа (шајкача), јелек, чарапе, брич панталоне, понегде опанци. Иако је постојала потреба за стручним и научним истраживачким прилагођавањем променама у друштву, па самим тим и праћењу нових појава у одевању, чини се да то није било довољно инспиративно за стручњаке да посвете више пажње новим одевним наративима. У том смислу, неопходно је констатовати да данас готово да нема радова на тему нових елемената у одевању као што су – шушкавци, каљаче, тергал сукње, панталоне, капути, јакне, блејзери, сетови, прихватање мушких одевних елемената у женском одевању попут панталона, измењен друштвено-економско-културни контекст стварања одеће итд.

* * *

У етнолошко-антрополошкој струци приметан је недостатак истраживачке пажње усмерене ка новим и/или старим одевним наративима, па је та чињеница била један од повода да се иницира темат *Одевни наративи* у којем ће неколико аутора дати свој допринос сагледавању поменуте теме из угла свог интересовања. Темат је осмишљен са жељом да се „оживи“ и подстакне интересовање за проучавање одеће, али и да се укаже да се одећа у садашњем времену може посматрати у различитим контекстима – традиционалном, али и савременом. Наравно да у овој прилици нису обухваћене све могућности за посматрање одевног наратива тако да се будући истраживачи могу позабавити бројним темама у којима је одевни наратив у главном фокусу – филмови, серије, књижевност, ликовна уметност, посета позоришту, отварању изложби, пријемима, али и радна одела, *dress code* запослених у одређеним фирмама и сл.

У радовима који чине садржај овог темата одевни наратив се посматра у различитим контекстима – 1. као вид потрошње; 2. као тржишна „прича“ популарног модног брэнда; 3. као нов начин проучавања музејског предмета; 4. као одевни наратив верника; 5. као нови садржај у свакодневной одећи; 6. као традиционални одевни наратив; 7. као важан језички конструкт.

Темат чини седам радова чије кратко представљање следи у даљем делу текста.

Мирјана Прошић-Дворнић у раду „*Twice is Nice*“: *йоловна одећа у данашњем йлобалном свећу*, представља кратку историју и различита виђења феномена половне и винтејд одеће. Половна одећа има дугу историју, међутим, тек са индустријском револуцијом и успостављањем потрошачког друштва као покретачке снаге капитализма расте и значај ове одеће. Глобална размена коришћене одеће почиње од 19. века и успостављања међународних мрежа трговине текстилним остацима, да би временом прерасла у трговину вредну више милијарди долара између глобалног севера и глобалног југа. Према ауторки, у данашње време начин на који се половна одећа посматра и користи широм света, поново доказује да је глобализација креативан процес који производи увек нове облике хибридикације. Истраживање половне одеће засновано је на посматрању учесника са више локација и на интервјуима током дужег временског периода.

У раду *Модна производња Sirogojno Style: прилагођавање нараштива о прошлости контексту савремене моде*, ауторка Бојана Богдановић, полазећи од чињенице да мода, према дефиницији, подразумева сталне промене, и у складу с тим на примеру модне производње *Sirogojno Style*, прати процес прилагођавања нараштива о прошлости контексту савремене моде. У фокусу њеног интересовања налази се ауторска колекција *NetWork George Styler*-а која је приказана 2014. године на *London Fashion Week*-у. У питању је део колекције који је урађен у сарадњи са фирмом „*Sirogojno Company*“. Ауторка проучавање нове наративне функције Сирогојно плетенина у контексту савремене моде базира на писаним и визуелним изворима, као и на подацима добијеним полуструктурираним интервјуом који је априла 2021. године који је обавила са модним креатором *George Styler*-ом.

У раду *Чурушка мога од 1907. до 1937. године или извештај једној инсајдера*, чији је аутор Катарина Радисављенић, полази се од критике мишљења које се развило у XXI веку у оквиру етнологске / антрополошке науке, а које се односи на проучавање и тумачење традицијског одевања сеоског становништва и потребе увођења у етнологску праксу и другачијих приступа. Наиме, ауторка сматра да у разматрање предмета и збирки у Музејима треба укључити теорије моде, родне студије, културну историју, али и неке од антрополошких приступа одевању који су код нас мање примењивани, као што је, на пример, теорија културне аутентикације. У раду се такође указује и на поделу која дуго времена постоји у антропологији одевања, а односи се на дистинкцију између традиционалне одеће / народне ношње, фолклорног костима и модне одеће. Ауторка своју причу прича на примеру прегаче из Чуруга која се чува у Збирци народних ношњи и одевања Музеја Војводине.

Биљана Анђелковић у раду *Одевање верника на литургији: пример Српске православне цркве*, проблематизује одевање верника Српске православне цркве крајем двадесетог и почетком двадесет првог века. Циљ њеног започетог истраживања на ову тему био је да утврди да ли постоји пожељан/идеалан модел одевања верника на богослужењима, као и које су врсте и степен одступања од њега у свакоднев-ној пракси верника. Рад се заснива на етнографској грађи прикупљеној током последњих пет година у црквама и манастирима широм Србије, при чему је коришћена метода посматрања, полуструктурирани упитник и неформални разговор са верницима.

У раду *Музеализацијом маскирној одела до нове одевне нараџи-ва*, Марко Стојановић разматра маскирно одело у својству мушког радног обрасца, односно као феномен произашао из примарне функције радне војне и полицијске одеће која је своју намену променила у процесима распада Југославије. Интеграција маскирних одела у свакодневне радне одевне обрасце припадника сеоских заједница учинила је да су она – функцијом и садржајем, у одређеном дискурсу – постала нови одевни наратив у редефинисаној народној култури привређивања током деведесетих година 20. века. Аутор предочава услове, али и последице укључивања маскирног одела у радне одевне обрасце. Уједно указује на могућности за његову музеализацију и његово препознавање као новог одевног наратива, односно индикатора за антропологизацију етнографског музејског дискурса о народној култури одевања.

У раду *Женска одевна љракса током ХХ века у Новом Пазару и околини* ауторке Нина Аксић и Хасна Зиљкић разматрају свакодневно одевање жена у градској и сеоској средини, током ХХ века, на терену Новог Пазара. Ауторке указују на факторе промена у одевању – несатајање, али и враћање традиционалној одевној пракси у различитим периодима ХХ века. Према сазнањима до којих су дошле на основу сопствених теренских истраживања, коришћењем архивских података и малобројне литературе, ауторке закључују да су приметније разлике у изгледу одеће код српског и муслиманског становништва након Другог светског рата. То је време када долази, поред осталог, и до промене статуса жене у друштву. Већа еманципација и постепено излажење из патријархалног породичног оквира утицали су и на промене у одевном изгледу жена што се у раду уочава кроз праћење различитих фаза током ХХ века и промена које су уочљиве у женском одевном изгледу.

У раду *Лексема кошуља у љворима љризренско-љимочке дијалекатске области*, Ана Савић-Грујић, с лексичко-семантичког становишта, представља називе којима се означавају кошуља и њени саставни делови у говорима југоисточне Србије. Разматрања се базирају на лексичкој грађи која је похрањена у дијалекатским речницима. Ауторка посредством лексичко-семантичке анализе указује на значај кошуље као дела традиционалне српске ношње у језичкој слици света патријархалних говорника призренско-тимочке дијалекатске области.

* * *

Сваки вид културе, па и одевни наративи, истраживачу отвара могућност сазнавања и објашњавања непознатих чињеница о појави или предмету који је у фокусу његове пажње. Колико ће се успети у постављеном задатку зависи превасходно од самог истраживача, као и његове умешности да ли ће и у којој мери испричати уверљиву, занимљиву, недовољно познату или потпуно непознату причу. Надам се да су радови представљени у овом темату – *Одевни наративи* – успели да испричају занимљиве, мање или више (не)познате приче. Такође, да су аутори у причању својих одевних прича показали са каквих се теоријских и методолошких позиција може приступити овој, у дужем времену неправедно запостављеној, истраживачкој теми. Исто тако, радови указују, сваки на свој начин, на слојевитост одевних наратава, па одатле и нада да ће бити подстицај да се у неком новом темату наставе овде започета истраживања. Свакако да би таква истраживања допринела и целокупнијем сагледавању најразличитијих изазова које доноси глобална култура у сфери одевања.

Примљено / Received: 23. 02. 2022.

Прихваћено / Accepted: 18. 04. 2022.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(05)

Гласник Етнографског института = Bulletin of the Institute of Ethnography /
главни и одговорни уредник Драгана Радојичић. – Књ. 1, бр 1/2 (1952) –
Београд : Етнографски институт САНУ (Кнез Михаилова 36/IV), 1952 –
(Београд : Академска издања). – 24 cm
Три пута годишње. – Друго издање на другом медијуму: Гласник
Етнографског института САНУ (Online) = ISSN 2334-8259
ISSN 0350-0861 = Гласник Етнографског института
COBISS. SR-ID 15882242